

ПРОБЛЕМИ ВИБОРУ ЕФЕКТИВНОГО МЕТОДУ ОБЛІКУ ВИРОБНИЧИХ ВИТРАТ

У статті розкрито сутність, функції, важливість використання методів обліку витрат на промислових підприємствах України. Визначено їх переваги та недоліки.

В статье раскрыта сущность, функции, важность использования методов учета затрат на промышленных предприятиях Украины. Выделено их преимущества и недостатки.

The article explores the nature, function, importance of using cost accounting methods in industrial enterprises of Ukraine. Defined their advantages and disadvantages.

Ключові слова: метод обліку, витрати, собівартість, виробництво, управління.

У ринкових умовах господарювання головною умовою ефективного управління виробничим підприємством є повнота, достовірність та оперативність інформації про витрати, які формують собівартість виготовленої продукції. Таку інформацію надає облік витрат виробництва, який є центральною підсистемою в інформаційній системі бухгалтерського обліку. Ефективність виробництва значною мірою залежить від зниження витрат на одиницю продукції за умови збереження та підвищення її якості. Для того, щоб знизити витрати, потрібно, перш за все, їх правильно визначити.

Однією з найважливіших проблем функціонування підприємств України в ринкових умовах є налагодження систематичного контролю за витратами як основного засобу досягнення належної ефективності діяльності підприємства. Система контролю виробничих витрат у сучасних умовах стає вирішальним моментом щодо впливу на результати діяльності окремих підрозділів і підприємства загалом. Тому доцільно розглянути питання щодо використання такої системи на підприємствах України.

Слід зазначити, що у літературних джерелах немає єдиного підходу до класифікації методів обліку витрат. Аналізом даної проблеми та вибором альтернативного методу обліку витрат займалося дуже багато науковців. Серед них Ю.Мишин [1], Т.Карпова [2], О.Лишиленко [3], Ф.Бутинець, Л.Чижевська, Н.Герасимчук [4] та ін.

Так, Ю.Мишин виділяє дві класифікаційні ознаки: щодо технології та організації виробництва (повиробничий, попроцесний, позамовний, попередільний, безособовий, нормативний, оперативний) та щодо об'єктів виробництва (деталь, виріб, вузол, група виробів замовлення, процес, переділ, виробництво) [1].

Т.Карпова зазначає, що діючі системи обліку виробничих витрат можна класифікувати за такими ознаками: об'єктами групування (позамовне і попроцесне), ступенем нормування (фактичних і нормативних витрат), повнотою охоплення процесами (напівфабрикатний і безнапівфабрикатний), кількістю продуктів (одно- і багатопродуктовий), місцями виникнення (часткова участь у випуску продукції, виконанні робіт і послуг та попереднє узагальнення витрат та їх подальший розподіл за носіями), способом розподілу непрямих витрат (одно- і багатокоефіцієнтний), видом організації (місця виникнення витрат і центри відповідальності), часом складання (плановий і звітний) [2].

О.Лишиленко [3], залежно від організації і технології виробництва, а також виду продукції, яка виробляється, виділяє такі методи калькулювання: попередільний (попроцесний), який включає одно- і багатопередільний, та позамовний; з метою виявлення відхилень фактичних витрат від нормативних – нормативний.

Ф.Бутинець, Л.Чижевська, Н.Герасимчук [4] виділяють такі методи обліку виробничих витрат: подетальний, за виробами, за групами виробів, за замовленнями, процесами, виробництвами. Напрямами розвитку виробничого обліку в умовах ринку вбачають на основі обліку повних витрат створення системи: обліку відносних індивідуальних витрат, обліку витрат за чинниками виробництва, функціонального обліку витрат, структурного обліку витрат, обліку витрат, що постійно розподіляються; а на основі обліку часткових витрат – багатовступінчастий облік витрат, облік відшкодування постійних витрат, облік відшкодування граничних стандартних витрат [4, с. 126].

Зазвичай використовують попередільний, позамовний, нормативний методи обліку витрат. Вони повинні бути гнучкими, простими у використанні і дозволяти в оперативному порядку отримати необхідну інформацію. Суть даних методів розглянемо у табл. 1.

Дана таблиця складена авторами з використанням літературних джерел [5; 6, с.198, с.205, с.251; 7, с.4].

Для покращення оперативного контролю за процесом формування собівартості необхідно впроваджувати нормативний метод на тих підприємствах, де традиційно використовують позамовний або попередільний методи, та перетворювати їх, відповідно, в позамовно-нормативний, попередільно-нормативний, попроцесно-нормативний тощо.

Отже, методи обліку витрат повинні сприяти відображенню самого процесу формування їх конкретних умов виробництва. Облік виробничих витрат дасть змогу удосконалити управління і контроль за витрачанням сировини і матеріалів, вчасно усунути відхилення від норм, що виникають, та з більшою вірогідністю калькулювати собівартість продукції і визначити її рентабельність.

Таблиця 1

Порівняльна характеристика основних методів обліку витрат

Характерні ознаки	Позамовний	Попередільний	Нормативний
1	2	3	4
Регламентация	Методичні рекомендації щодо формування собівартості продукції (робіт, послуг) у промисловості, затв. наказом Державного комітету промислової політики України від 02.02.2001р.	Методичні рекомендації щодо формування собівартості продукції (робіт, послуг) у промисловості, затв. наказом Державного комітету промислової політики України від 02.02.2001р.	Типові вказівки із застосування нормативного методу обліку витрат на виробництво і калькулювання нормативної (планової) і фактичної собівартості продукції (робіт) від 24.01.83 р.
Сфера застосування	Індивідуальне та дрібносерійне виробництва, де можливо визначити витрати з окремого замовлення або окремої партії продукції.	Виробництво з однорідною за вихідною сировиною, матеріалом і характером обробки, де виробничий процес поділений на самостійні переділи	Використання у різних галузях промисловості

1	2	3	4
Об'єкт обліку	Окреме індивідуальне замовлення, окремий контракт (проект) або партія продукції	Продукція, з понесеними витратами за кожним цехом (переділом, фазою, стадією)	Не тільки кінцевий продукт, але і його частини, деталі, операції
Порядок визначення витрат	За окремими замовленнями і статтями калькуляції, а витрати сировини, матеріалів, палива й енергії – за окремими групами.	Підготовка або обробка вихідної сировини і до випуску кінцевого продукту, враховуються в кожному цеху (переділі, фазі, стадії), включаючи собівартість напівфабрикатів, виготовлених у попередньому цеху	Нормативна калькуляція, що складається на основі діючих на початку року норм витрат на конкретний вид продукції в розрізі витрат елементами собівартості
Переваги	<ul style="list-style-type: none"> - Завчасне визначення ціни продажу виробу; - попереднє визначення рентабельності; - можливість порівняти вартість виробів (замовлень) одного типу, вироблених у різний час 	<ul style="list-style-type: none"> - наявність бухгалтерської інформації про собівартість напівфабрикатів на виході з кожного переділу; - можливість урахування залишків незавершеного виробництва в місцях його знаходження; - контроль руху напівфабрикатів власного виробництва; - не вимагається одночасна інвентаризація незавершеного виробництва 	<ul style="list-style-type: none"> - Попереднє нормування витрат і обчислення нормативної собівартості одиниці продукції (розробка нормативних калькуляцій на початок звітного періоду); - систематичний і своєчасний облік змін норм (у міру впровадження організаційно-технічних заходів) та оперативне визначення впливу цих змін на собівартість продукції; - попередній контроль витрат на основі первинних документів і фіксація відхилень від норм у момент їх виникнення з одночасним виявленням причин та винних; - щоденна інформація про відхилення від норм
Недоліки	<ul style="list-style-type: none"> - Трудомісткість через необхідність проведення процедур із збору й обробки інформації; - собівартість продукції визначається після закінчення виробничого циклу, тоді, коли на витрати вже не можна вплинути. 	<ul style="list-style-type: none"> - Великий обсяг облікових записів; - неможливість згрупувати витрати за видами продукції; - дані не дають інформації про причини відхилень фактичних витрат від нормативних. 	<ul style="list-style-type: none"> - Значна частина відхилень від норм, пов'язаних з використанням сировини і матеріалів на виробництво, виявляється за допомогою інвентаризації по структурних підрозділах і за весь звітний період, що призводить до великої кількості неврахованих витрат

Розглянувши сутність, характерні риси методів калькулювання виробничих затрат, було виявлено, що кожен метод має свої переваги і свої недоліки. Основним завданням, що виникає при виборі методів, є розуміння їхніх характерних особливостей, з метою уникнення притаманних їм негативних сторін, максимально повно використавши наявні у них переваги.

Список використаних джерел:

1. Мишин Ю. А. Управленческий учёт: управление затратами и результатами производственной деятельности : монография / Ю. А. Мишин. – М., 2002. – 176 с.
2. Карпова Т. П. Управленческий учёт / Т. П. Карпова. – 2-е изд., перераб. и доп. – М., 2004. – 351 с.
3. Лишиленко О. В. Бухгалтерський управлінський облік: навч. посіб. / О. В. Лишиленко. – К., 2004. – 254 с.
4. Бутинець Ф.Ф. Бухгалтерський управлінський облік: навч. посіб. / Ф. Ф. Бутинець, Л. В. Чижевська, Н. В. Герасимчук. – Житомир, 2000. – 448 с.
5. Методичні рекомендації по формуванню собівартості продукції (робіт, послуг) у промисловості, затв. наказом Державного комітету промислової політики України від 02.02.2001р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу – <http://pro-u4ot.info>
6. Бухгалтерський управлінський облік: підручник для студентів спеціальності «Облік і аудит» вищих навчальних закладів. / Бутинець Ф.Ф., Давидюк Т. В., Канурна З. Ф., Малюга Н. М., Чижевська Л. В. ; за ред. проф. Ф.Ф. Бутинця. – 3-тє вид., доп. і перероб. – Житомир: Рута, 2005. – 480 с.
7. Сльозко Т. Методи обліку витрат «стандарт-кост» і нормативний: історія та сучасність / Т. Сльозко // Бухгалтерський облік і аудит. – 2007. – № 7 – с. 3-9.